

Марунчак В. В.

Львівський національний університет імені Івана Франка

ІНФОРМАЦІЯ ТА ЗНАННЯ ЯК ДОМІНУЮЧІ РЕСУРСИ СУЧАСНОСТІ

Концептуальне значення інформації й знання для формування постіндустріального інформаційного суспільства детермінує перманентну наукову увагу до відповідних феноменів. Додатковим мотивом дослідження інформації й знання постає їхнє значення як чинників суспільного прогресу, джерел конкурентної переваги та ключів до успіху в інноваційній діяльності. Інформація і знання досі досліджувалися у різних проблемних контекстах: медійному, освітньому, бізнесовому й технологічному. Новизною пропонованої роботи є застосування ресурсного підходу у процесі осмислення інформації і знання.

Метою дослідження є концептуалізація інформації та знань як домінуючих ресурсів сучасності задля подальшого залучення отриманих матеріалів у контексті визначення напрямів трансформацій національної журналістики у сучасних умовах інформаційного суспільства. Сформульована мета забезпечена вирішення таких дослідницьких завдань: 1) визначено зміст ресурсного підходу до інформації та знань; 2) обґрунтовано статусу інформації та знань як домінуючих ресурсів сучасності.

У роботі показано, що ресурсний підхід до розуміння інформації і знання уможливорює порушувати та вирішувати такі теоретичні питання з практичною перспективою, як-от про способи і форми набуття, збереження, відновлення, примноження й перерозподіл цих ресурсів, а також суб'єктів відносин, що виникають у зв'язку з вказаними процесами. Водночас, застосування ресурсного підходу актуалізує такі теоретичні питання з практичною перспективою, як-от про способи і форми набуття, збереження, відновлення, примноження й перерозподіл цих ресурсів, а також суб'єктів відносин, що виникають у зв'язку з вказаними процесами.

Автором обґрунтовано, що у межах медіа-простору інформація і знання виступають в якості інтегруючих чинників та предметом обміну між суб'єктами медіапростору, що нині забезпечується інформаційно-комунікаційними технологіями. У роботі наголошується, що інформації та знання застосовуються не лише для формування інформаційного суспільства з пріоритетом гуманістичних цінностей, але й навпаки нести навантаження антицінностей, виконувати маніпулятивні та деструктивні функції. Саме цей аспект інформації та знань стимулює наукову увагу до потенціалу медіа в плані забезпечення резистентності людини і суспільства до відповідних негативних аспектів.

Ключові слова: журналістика, інформаційне суспільство, інформація, знання, медіа.

Постановка проблеми. Загальним місцем багатьох наукових досліджень можемо вважати констатацію технократичного характеру сучасної цивілізації та її входження у добу інформаційного суспільства. Життя сучасної людини дедалі більше пов'язане з інформаційно-комунікаційними технологіями, які нівелюють межі між матеріальним, цифровим і біологічним світом [24]. Водночас, перспективність формування інформаційного суспільства аргументують новою якістю людського життя, яка полягає у «забезпеченні кожної особи новими знаннями, зумовлюючи радикальні зміни в усій системі суспільних відносин, а саме політичних, правових, духовних тощо» [13, с. 21]. Концептуальне значення інформації й знання для

формування постіндустріального інформаційного суспільства стверджував Е. Тофлер, відповідно до міркувань якого знання надають ресурсу нової якості, а працівник, який володіє інформацією та знаннями є ціннішим за того, хто ці ресурси добуває або накопичує [25].

Своєю чергою для інформаційного суспільства характерна поява якісно нових комунікацій та ефективної інформаційної взаємодії людей на засадах зростаючого доступу до національних і світових інформаційних ресурсів, класично головними продуктами виробництва визначено не речі й енергію, а інформацію і знання [1, с. 3]. Крім цього, в інформаційному суспільстві домінуючою порівняно з капіталом і працею знову таки

є інформація, як основа життєдіяльності цього суспільства. Відтак «комунікація стає основою життєдіяльності будь-якого суспільства, вона перетворюється з опосередковуючої та обслуговуючої у провідну активність цивілізованого суспільства» [3, с. 23].

Втім одним із практичних й, водночас, небезпечних наслідків цифровізації буття людини і суспільства стала наявність потужного інструментарію впливу на масову свідомість [6]. У новому суспільстві – інформаційному, з фактично електронним типом культури, за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій та синтезу аудіо та відео суспільство орієнтується «на новий вектор розвитку – від «експлозії» (глибоке й інтенсивне психічно-емоційне переживання, супроводжується вибухом і рухом зовні) до «імплізії» (психічно-емоційне переживання, супроводжується спрямованістю процесів усередину)» [15, с. 33].

Зважаючи на означене маємо підстави стверджувати про актуальність уваги до таких феноменів як інформація і знання, а також щодо їхнього ресурсного значення в інформаційному суспільстві.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Наголосимо, що важливими для формування авторської позиції буди результати наукових досліджень, що представлені у роботах таких науковців, як-от Н. Зражевська, В. Кириченко, Т. Ковтанюк, Н. Кушакова-Костицька, О. Матвієнко, В. Петрович, В. Політанський, Н. Христова, М. Цивін, М. Чабаненко, І. Ярема. Вказані автори зверталися до феноменів інформації і знання у різних проблемних контекстах: медійному, освітньому, бізнесовому й технологічному. Так чи інакше констатуючи значення інформації і знання у контексті розвитку й розбудови інформаційного суспільства, згадані автори не застосовували до означених феноменів ресурсного підходу. Між тим, вважаємо, що саме ресурсний підхід має науковий і практичний потенціал щодо нового способу осмислення інформації і знання та визначення можливостей їхнього застосування задля подальшого розвитку інформаційного суспільства.

Постановка завдання. Метою статті є концептуалізація інформації та знань як домінуючих ресурсів сучасності задля подальшого залучення отриманих матеріалів у контексті визначення напрямів трансформацій національної журналістики у сучасних умовах інформаційного суспільства. Сформульована мета зумовлює необхідність вирішення таких завдань: 1) визначення змісту ресурсного підходу до інформації та знань;

2) обґрунтування статусу інформації та знань як домінуючих ресурсів сучасності. Методологія пропонованого дослідження обумовлена його теоретичним характером, що робить обґрунтованим залучення загально-теоретичних й аналітичних методів. Методом інформаційного пошуку здійснено вибірку наукової літератури, присвяченої проблемам інформаційного суспільства, явищам інформації та знань. Описовий метод надав можливість розкрити їхню специфіку. Метод системного аналізу та синтезу сприяв структуруванню й систематизації опрацьованих матеріалів. Метод узагальнення забезпечив формулювання висновків на основі проведеного дослідження.

Виклад основного матеріалу. Передусім вважаємо за необхідне висловитися щодо змісту ресурсного підходу, що його вважаємо за доцільне застосувати по відношенню до феноменів інформації і знання у контексті дослідження інформаційного суспільства.

Методичний і понятійний апарат ресурсного підходу сформувався в економічній теорії, а згодом був залучений у психологію. Зокрема, у психології загалом під ресурсом розуміється все те, що належить особистості в психологічному плані. «Використання цього терміну щодо особистості передбачає наявність у неї різних обсягів ресурсів різної якісної визначеності, тому, описуючи той чи інший ресурс, необхідно визначити його сутнісну, психологічну природу і оцінити, наскільки він виражений в особистості, наскільки вдало вона його використовує» [8, с. 191].

Ресурсний підхід в економічній сфері також орієнтує на трактування ресурсу, а головне володіння ним, як певну перевагу в отриманні результатів й підвищення результатів у певній сфері [4]. Важливим принципом ресурсного підходу є принцип консервації ресурсів, що полягає набуття, збереження, відновлення, примноження й перерозподіл певних ресурсів. У психології вважається, що за допомогою такого розподілу ресурсів людина має можливість адаптуватися до варіативних умов життєвого середовища [21].

Окремо також звернемо увагу на те, що ресурсний підхід має важливе функціональне навантаження, оскільки його застосування сприяє встановленню взаємозв'язку самореалізації певного суб'єкта (наприклад, здобувача освіти або бізнес проєкту) з його потенційними можливостями – духовними й матеріальними, щодо створення умов для розвитку, можливостей реалізації власних зусиль на шляху просування до якісного позитивного результату [9].

Взявши до уваги означене, вважаємо за можливе застосувати ресурсний підхід у контексті осмислення феноменів інформації і знання у зв'язку з проблематикою розвитку інформаційного суспільства. Виходимо з того, що розуміння інформації і знання як особливого ресурсу для інформаційного суспільства та водночас як основи сучасного інформаційного простору, зумовлює необхідність спеціальних досліджень щодо сутності вказаних феноменів, їхньої природи й функціональної значимості для інформаційного суспільства та характеру й ефективності їхнього використання як ресурсів.

Наголосимо, що ресурсний підхід до розуміння інформації і знання уможливує порушувати щодо них такі теоретичні питання з практичною перспективою, як-от про способи і форми набуття, збереження, відновлення, примноження й перерозподіл цих ресурсів, а також суб'єктів відносин, що виникають у зв'язку з вказаними процесами. Забігаючи вперед, наголосимо, що вбачаємо медіа та журналістів як фундаментально важливих суб'єктів відповідних процесів. З іншого боку, напевно спеціальною темою наукових досліджень має стати питання, як інформація і знання, їх зміст, роль і функціонал впливають на самих журналістів, їхню роль у сучасному інформаційному суспільстві, зрештою, на парадигми професійної діяльності.

Керуючись настановами ресурсного підходу зауважимо, що природа особливого (ресурсного) статусу інформації і знання вочевидь пов'язана з тим, що, як пише В. Політанський, що основна ідея інформаційного суспільства у соціогуманітарному вимірі полягає у досягненні нової фази розвитку – суспільства знань і забезпечення для всіх рівного доступу до них. «Інформація, знання, технологічні системи та послуги є ключовими характеристиками нового суспільства» [13, с. 20]. Водночас, В. Кириченко звертає увагу на той факт, що глобалізація як соціокультурний процес суспільної інтеграції та удосконалення інформаційно-комунікативної мережі, призвела до включення пересічної особистості у загальносвітовий інформаційний контекст. При цьому, «основою індивідуальної картини світу особистості у інформаційному суспільстві є досвід колективного суб'єкта соціальних відносин: знання, які не належать особистості, проте імплементовані у її повсякденній життєдіяльності» [3, с. 25]. У обох авторів простежується думка, що інформація і знання набули атрибутивного характеру для життєвих стратегій сучасної людини. Між тим, відповідне значення

і роль цих феноменів для буття людини зумовлює необхідність особливої уваги до їхнього змісту і до питань забезпечення їхньої доступності як ресурсів.

Своєю чергою, Н. Кушакова-Костицька наголошує, що концепція інформаційного суспільства формувалась під впливом ідей покращення умов життя індивідуума, гармонізації його взаємовідносин із соціумом, що *a priori* передбачає моральність, культуру поведінки та повагу до загальнолюдських цінностей при використанні інформаційного простору [6]. Зрештою, і сама інформація та знання сприймаються у позитивному контексті як ресурс індивідуального удосконалення – інтелектуального, емоційного й поведінково-функціонального, а також як ресурс, за допомогою людини має можливість адаптуватися до варіативних умов життєвого середовища і бути у ньому максимально ефективним.

Ще одним підтвердженням ресурсного характеру інформації та знань є ситуація їхнього активного застосування у гібридних та реальних війнах. Як наголошує С. Куцепал «XXI століття називають інформаційним століттям, тому будь-який сучасний збройний конфлікт неможливий без інформаційного супроводу, де активно задіяний увесь арсенал інформаційних можливостей як країни-агресора, так і країни, що протистоїть агресії» [5, с. 82]. Відтак інформація перетворюється на засіб ведення війни, деструктивного впливу (1) на психіку та свідомість людей та (2) інформаційно-технічну інфраструктуру суспільства. Означена ситуація також актуалізує застосування ресурсного підходу до інформації та знань.

Між тим, потрактуючи інформацію та знання як домінуючі ресурси сучасності, не можемо не торкнутися питань доступу до відповідних ресурсів. Обґрунтовано вважається, що наявні можливості цифровізації інформації та знань забезпечують їм значний потенціал доступності, мобільності та здатності оперативно оновлюватися, що забезпечує користувачам постійний доступ до актуальної інформації [11, с. 21]. Загалом, це є важливим конструктивним чинником розбудови інформаційного суспільства. Водночас, актуалізується необхідність розбудови системи електронних інформаційних ресурсів, адже «їхній розвиток у межах цифровізації відкриває широкі перспективи для покращення інформаційного обслуговування, полегшуючи доступ до знань та сприяючи поширенню освітніх можливостей для людей у всьому світі» [11, с. 21]. На наше переконання важливим елементом системи електро-

них інформаційних ресурсів є саме медіа, діяльність яких забезпечують професійні журналісти. Наше твердження засноване на позиції науковців щодо функцій сучасних мас-медіа, до яких відносять інформаційну [17], владну (медіаконтроль) [2], безпекові функції [7], пізнавальну й просвітницьку функції [16], соціокультурні функції [12].

Водночас, слушною є позиція Юлії Овчар, що власне інформаційний простір формувався виходячи з ідеї забезпечення спеціальних функцій різноманітної інформації. Дослідниця наголошує, що «інформація та інформаційні процеси породили інформаційний простір, і в той же момент інформаційний простір можна розглядати як сферу перебігу інформаційних процесів, як середовище виникнення та функціонування всіх інформаційних явищ» [10, с. 37]. Своєю чергою, ми поділяємо точку зору О. Селезнєвої, що є медіа-простір є невід'ємною частиною інформаційного простору, «яка локалізується відповідною матеріальною територією та нематеріальною галуззю, обумовлює існування та діяльність засобів масової інформації (включаючи електронні), функціонує за межами внутрішнього світу людини, але здійснює прямий та опосередкований інформаційний вплив на її свідомість» [14, с. 363]. У контексті нашого дослідження важливо відзначити, що у межах медіа-простору інформація і знання виступають у якості інтегруючих чинників такого простору та предметом обміну між суб'єктами медіа-простору, що нині забезпечується інформаційно-комунікаційними технологіями. «Технології надають змогу не лише налагодити ефективну онлайн-комунікацію, а й здобувати знання, розвивати компетенції, зростати професійно й творчо, самореалізуватися, виявляти громадянську активність» [19, с. 48].

Особлива роль медіа в плані доступу до інформації та знань аргументується і твердженням Н. Зражевської, що «медіа є найважливішим інструментом формування повсякденних практик і репрезентації людини, вони великою мірою не лише спроможні змінювати думки та переваги, але можуть формувати ідентичність, особливо в умовах сучасної конвергентної й партисипаторної культури» [2, с. 127]. З іншого боку,

М. Чабаненко вказував на те, що сучасні мас-медіа «виконують гносеологічні функції безперервно, швидко, ефективно, в широких часових і просторових рамках, із можливістю сприйняття інформації різними способами і в різних умовах, із високим рівнем залучення аудиторії до співпраці з редакцією» [16]. Зрештою, американський дослідник П. Лісон свого часу констатував надзвичайне значення журналістської діяльності для громадянської активності й участі у політичних процесах своєї держави. При цьому він наголошував, що існує пряма залежність між свободою медіа та рівнем партисипативної демократії: «низька свобода медіа тісно пов'язана з низькою політичною обізнаністю, низькою політичною участю та низькою явкою виборців. Зворотна ситуація спостерігається у країнах із вищою свободою медіа» [22, с. 167]. З означеного походить, не лише доречність застосування ресурсного підходу до інформації та знань, але обґрунтованість потрактувати їх як домінуючих ресурсів сучасності.

Висновки. Ідея забезпечити людині нову якість життя і рівень можливостей фактично стало концептуальною передумовою формування інформаційного суспільства, простір якого об'єднаний інформацією, знаннями та інформаційно-комунікаційними технологіями. При цьому специфічною формою вираження ідеального типу інформаційного суспільства став проект суспільства знань. Теоретичне осмислення феноменів інформації та знань набуло значних масштабів, втім не відзначилося застосуванням ресурсного підходу. У роботі показано, що ресурсний підхід до розуміння інформації і знання уможливує порушувати та вирішувати такі теоретичні питання з практичною перспективою, як-от про способи і форми набуття, збереження, відновлення, примноження й перерозподіл цих ресурсів, а також суб'єктів відносин, що виникають у зв'язку з вказаними процесами. Практичним наслідком за результатами отриманими у представленій роботі напевно стануть спеціальні наукові дослідження щодо питань, як інформація і знання, їх зміст, роль і функціонал впливають на самих журналістів, їхню роль у сучасному інформаційному суспільстві, зрештою, на парадигми професійної діяльності.

Список літератури:

1. Дубов Д. В., Ожеван О. А., Гнатюк С. Л. Інформаційне суспільство в Україні: глобальні виклики та національні можливості: аналітична доповідь. Київ: НІСД. 2010. 64 с.
2. Зражевська Н. І. Медіа як інструмент медіаконтролю і як засіб соціального примусу. *State and Regions. Series: Social Communications*. 2022. № 1(49). С. 122–129.
3. Кириченко В. В. Інформаційне суспільство: еволюція явища та глобалізаційна трансформація суспільного світосприйняття. *Теорія і практика сучасної психології*. 2018. № 2. С. 22–26.

4. Кузнецова І. О. Ресурсний підхід як сучасна парадигма стратегічного управління. *Формування ринкової економіки. Спеціальний випуск: Стратегічні імперативи сучасного менеджменту*. 2012. Ч. 1. С. 507–513.
5. Куцепал С. В. Інформаційний суверенітет та інформаційна безпека України: виклики та реалії війни. *Полтавський правовий часопис*. 2023. № 1. С. 78–88.
6. Кушакова-Костицька Н. В. Філософсько-правові засади розвитку інформаційного суспільства в Україні : монографія / наук. ред. М. В. Костицький. Київ: Логос, 2019. 346 с.
7. Легкодух В. В. Роль інформаційної війни у російсько-українському конфлікті: аналіз впливу медіа. *Актуальні питання у сучасній науці*. 2024. № 2(20). С. 886–876.
8. Лукомська С. О. Ресурсний підхід до подолання особистістю кризових ситуацій. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія : Психологічні науки*. 2020. Вип. 1. С. 190–195.
9. Микитюк С. О. Ресурсний підхід у підготовці майбутніх фахівців. *Вісник ХНПУ імені Г. С. Сковороди. «Психологія»*. 2018. № 53. С. 135–144.
10. Овчар Ю. Інформаційна політика України: контентно-тематичні характеристики. *Образ*. 2025. Vol. 1 (47). Р. 35–43.
11. Петрович В. Електронні інформаційні ресурси: характеристика та основні види. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2025. Вип. 83, том 3. С. 17–23.
12. Подаряща О. І. Соціокультурні функції сучасних мас-медіа України. *Держава та регіони. Серія : Соціальні комунікації*. 2016. № 3. С. 123–126.
13. Політанський В. Загальна характеристика становлення й розвитку інформаційного суспільства. *Jurnalul juridic national: teorie și practică*. 2017. № 1(23). Рр. 18–22.
14. Селезньова О. М. Термін «медіа-простір»: теоретичний підхід. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія ПРАВО*. 2022. Вип. 70. С. 359–363.
15. Сунь В., Дольська О. Про інтелектуальні зрушення в історії людства (мислення для інформаційного простору). *Вісник Національного технічного університету «ХПІ»*. Серія: *Актуальні проблеми розвитку українського суспільства*. 2023. № 2. С. 30–38.
16. Чабаненко М. Особливості виконання гносеологічних функцій мас-медіа в інтернеті. *Український науковий журнал «Освіта регіону»*. 2013. № 4. С. 194–198.
17. Чередник Л. А. Діяльність українських масмедіа під час російсько-української війни. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2022. № 2. С. 75–81.
18. Черних Г. Соціологія інформаційного суспільства: навчальний посібник. Київ: Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2024. 62 с.
19. Ярема І. Теоретико-методологічні основи поняття «Цифрова комунікація». *Вісник книжкової палати*. 2022. № 2. С. 47–51.
20. Cristache N., Croitoru G., Florea N. The influence of knowledge management on innovation and organizational performance. *Journal of Innovation & Knowledge*. 2025. Vol. 10, Issue 5. Pp. 1–17. <https://doi.org/10.1016/j.jik.2025.100793>
21. Hobfoll S. E., Watson P., Bell C. C., Bryant R. A., Brymer M. J., Friedman M. J., ... & Maguen S. Five essential elements of immediate and mid-term mass trauma intervention: Empirical evidence. *Psychiatry: Interpersonal and Biological Processes*. 2007. № 70(4). P. 283–315.
22. Leeson P. T. Media Freedom, Political Knowledge, and Participation. *Journal of Economic Perspectives*. 2008. Vol. 22, № 2. P. 155–169.
23. Pirinen R. Studies of Externally Funded Research and Development Projects in Higher Education: Knowledge Sources and Transfers. *Creative Education*. 2015. Vol. 6 № 3. Pp. 315–330.
24. Schwab K. *The Fourth Industrial Revolution*. Penguin UK, 2017. 192 p.
25. Toffler A. *The third wave*. London: Collins, 1980. 544 p.

Marunchak V. V. INFORMATION AND KNOWLEDGE AS DOMINANT RESOURCES OF MODERNITY

The conceptual importance of information and knowledge for the formation of the post-industrial information society necessitates permanent scholarly attention to these phenomena. An additional motivation for researching information and knowledge is their significance as factors of social progress, sources of competitive advantage, and keys to success in innovative activities. Information and knowledge have previously been studied in various problem contexts: media, educational, business, and technological. The novelty of the proposed work is the application of the resource-based approach in comprehending information and knowledge.

The aim of the study is to conceptualize information and knowledge as the dominant resources of the present for the further application of the materials obtained in the context of determining the directions

of transformations in national journalism under modern information society conditions. The formulated aim is achieved by solving the following research tasks: 1) defining the content of the resource-based approach to information and knowledge; 2) substantiating the status of information and knowledge as the dominant resources of the present.

The paper shows that the resource-based approach to understanding information and knowledge makes it possible to raise and solve theoretical questions with a practical perspective, such as the ways and forms of acquiring, preserving, restoring, multiplying, and redistributing these resources, as well as the subjects of relations that arise in connection with these processes.

The author substantiates that within the media space, information and knowledge act as integrating factors and a subject of exchange between media space subjects, which is currently ensured by information and communication technologies. The paper emphasizes that information and knowledge are used not only for the formation of an information society with a priority on humanistic values, but can also carry the burden of anti-values, performing manipulative and destructive functions. It is precisely this aspect of information and knowledge that stimulates scholarly attention to the potential of the media in terms of ensuring the resistance of the individual and society to the corresponding negative aspects.

Key words: *journalism, information society, information, knowledge, media.*

Дата надходження статті: 18.11.2025

Дата прийняття статті: 10.12.2025

Опубліковано: 30.12.2025